

Reálna a nominálna konvergencia slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ

Ivan ŠUJAN* – Milota ŠUJANOVÁ*

1. Úvod

Cieľom tohto článku je kvantitatívna analýza (s využitím makroekonomického modelu) dosahov vstupu SR do Európskej únie (EÚ) na slovenskú ekonomiku v období do roku 2008. Ide hlavne o vývoj makroekonomických ukazovateľov vyjadrujúcich postupnú reálnu a nominálnu konvergenciu slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ.

Ekonomická výkonnosť Slovenskej republiky (SR) – meraná štandardne ako úroveň HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PPP) – dosahovala v roku 2001 len necelých 49 % priemeru EÚ. V súvislosti s tým SR značne zaostáva aj v produktivite práce, v spotrebe domácností atď.

Vzhľadom na nedostatočnú konkurenčnú schopnosť slovenské podniky nie sú schopné realizovať svoju produkciu za ceny, ktoré by boli v priemere porovnateľné s cenami vo vyspelých ekonomikách. Z týchto (i z ďalších) dôvodov komparatívna cenová hladina v SR predstavovala v roku 2001 len 37 % priemeru EÚ, t. j. zaostávala ešte viac ako produkčné ukazovatele. S tým súvisí aj nízka úroveň priemerných miezd v SR.

Makroekonomická pozícia SR je oslabovaná aj relatívne vysokou infláciou, vysokými deficitmi bežného účtu i verejných financií, ako aj mimoriadne vysokou nezamestnanosťou. Porovnanie SR v rámci celej OECD je ešte viac nepriaznivé. Porovnanie v súbore 10 kandidátov vstupu do EÚ ukazuje, že SR je na 6. mieste v HDP na obyvateľa, ale pritom na poslednom mieste v porovnateľnej cenovej hladine a v miere nezamestnanosti.

Vstup do EÚ môže významne prispieť k nevyhnutnému ozdraveniu ekonomiky SR, a to hlavne ako pozitívny signál na zvýšenie prílevu zahraničného kapitálu. Integrácia do EÚ je preto jednou z hlavných priorít SR. Postupná reálna a nominálna konvergencia makroekonomických ukazovateľov je z hľadiska integrácie ekonomiky SR do EÚ dôležitým predpokladom.

Predpoklady a možnosti konvergence k priemeru EÚ vyjadrujú variantné konvergenčné scenáre spracované autormi na základe kombinácie expertných odhadov a simulačných aplikácií ekonometrického makromo-

* Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava (milotasujanova@seznam.cz).

Názory prezentované autormi v tomto článku nemusia zodpovedať názorom ÚSSE SAV. Autori ďakujú Růžene Vintrovej z Úradu vlády ČR za cenné pripomienky a návrhy.

delu.¹ Tieto scenáre boli podkladom na kvantifikáciu možných prínosov a rizík vstupu SR do EÚ v štúdií Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky (ÚSSE) SAV (kolektív, 2002).²

- Pre ekonomiku SR boli vypracované dva varianty konvergenčného scenára:
- variant 1: vstup SR do EÚ až v neskoršom období (v r. 2008). Predpokladá sa nižší prílev kapitálu do SR³ a aj depreciácia kurzu SKK/EUR ako odraz menej priaznivého vývoja produktivity práce a konkurenčnej schopnosti ekonomiky SR;
 - variant 2: vstup SR do EÚ už v r. 2004. V tomto variante sa predpokladá podstatne intenzívnejší prílev kapitálu do SR, výraznejší rast produktivity a konkurenčnej schopnosti ekonomiky, vyjadrenej o. i. miernou nominálnou apreciáciou menového kurzu SKK/EUR.

Základom na hodnotenie makroekonomického vývoja ekonomiky SR v období po vstupe do EÚ je scenár podľa variantu 2. Variant 1 slúži iba na ilustráciu rozdielov vo vývoji príslušných ukazovateľov v prípade skoršieho alebo neskoršieho prijatia SR do EÚ.⁴

Načasovanie vstupu do EÚ sa týka väčšej skupiny kandidátskych krajín a závisí predovšetkým od vonkajších faktorov (rozhodnutia orgánov EÚ a členských krajín). Zo strany SR môže byť čas vstupu ovplyvnený len čiastočne, a to prípravami na vstup. Cieľom článku preto nie je analýza načasovania vstupu do EÚ, ale kvantifikovaná analýza vplyvov vstupu do EÚ na ekonomiku SR.

Základné ukazovatele reálnej i nominálnej konvergencie (HDP na obyvateľa v PPP a porovnateľná cenová hladina) sa analyzujú a projektujú v častiach 1, 2 a 7. Tieto ukazovatele pôsobia na ďalšie významné makroekonomické ukazovatele (zložky použitia HDP, zahraničný obchod, inflácia, mzdy, zamestnanosť) skúmané v častiach 3–6. Pritom sa berie do úvahy aj spätné pôsobenie týchto ukazovateľov na vývoj základných konvergenčných ukazovateľov (napr. nadmerný deficit ZO ako bariéra rastu HDP).

1. Reálna konvergenca – približovanie ekonomickej úrovne SR k priemeru EÚ

Ekonomická úroveň (vyjadrená aj ako „ekonomická výkonnosť“) jednotlivých krajín a ich zoskupení na ciele medzinárodného porovnávania sa už dlhší čas štandardne vyjadruje ako *HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily*

¹ Model SR-2001 (48 rovníc, 85 premenných) vytvorený a aktualizovaný autormi. Ide o dynamický nelineárny interdependentný model, v ktorom sú na základe ekonometrickej analýzy kvantifikované základné priame i spätné väzby medzi makroekonomickými ukazovateľmi SR, ako aj ich dosahy na ukazovatele konvergencie SR k priemeru EÚ.

² Variantné konvergenčné scenáre autori spracovali aj pre ekonomiku ČR ako jeden z podkladov na analýzu makroekonomických súvislostí integrácie ČR do EÚ v štúdií spracovanej podľa projektu Rady vlády ČR pre sociálnu a ekonomickú stratégiu (Vintrová a kolektív, 2002).

³ Prílev kapitálu do SR predstavujú hlavne priame zahraničné investície, ktoré tvoria najväčšiu položku vo finančnom účte NBS. Pritom ale berieme do úvahy aj ďalšie položky (portfóliové investície, zahraničné úvery).

⁴ Variantné scenáre sa čiastočne líšia už 1–2 roky pred predpokladaným vstupom do EÚ vzhľadom na prípravné akcie v SR, ako aj rôzne formy predvstupovej pomoci z EÚ.

(PPP, resp. PPS). Pritom parita kúpnej sily jednotlivých mien k USD, resp. EUR, sa zisťuje na základe rozsiahleho štatistického spracovania veľkého množstva cien porovnateľných tovarov a služieb v rámci Európskeho porovnávacieho projektu (ECP), ktorý organizuje Štatistický úrad EÚ Eurostat v spolupráci s OECD každé 3 roky. V ostatných rokoch sa zisťované údaje aproximujú použitím agregátnych štatistických údajov jednotlivých krajín.

Parita kúpnej sily sa aproximuje podľa rekurzívneho vzťahu:

$$s_t = s_{t-1} (p_t / p_{t-1}) / (p_t^* / p_{t-1}^*) \quad (1)$$

kde: s_t je parita kúpnej sily meny danej krajiny k referenčnej mene (v našom prípade parita kúpnej sily SKK k EUR) v roku t ,

p_t je deflátor HDP v danej krajine (v našom prípade SR), bazický index v roku t ,

p_t^* je deflátor HDP v referenčnej krajine (v našom prípade priemer EÚ), bazický index v roku t .

HDP na obyvateľa v danej krajine (SR) v PPP je potom vyjadrený vzťahom:

$$y_t^s = y_t / s_t \quad (2)$$

kde y_t^s je HDP na obyvateľa danej krajiny (SR) vyjadrený podľa PPP v mene referenčnej krajiny (EUR) v roku t ,

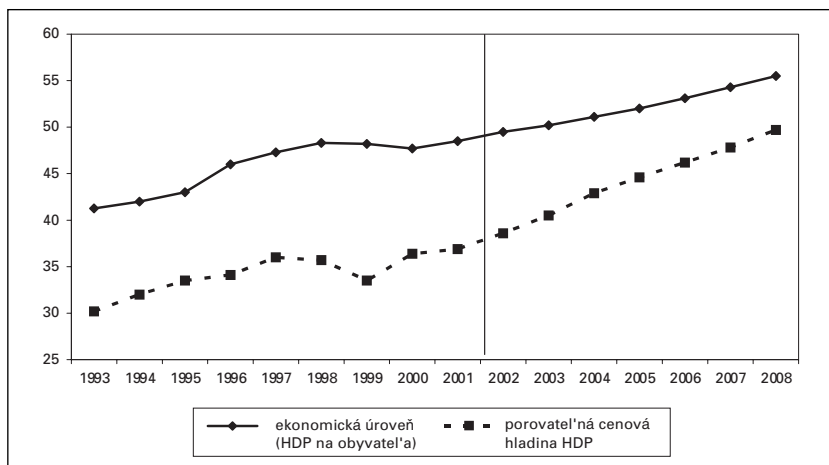
y_t je HDP na obyvateľa v danej krajine v národnej mene (SKK) v roku t .

V septembri 2001 Eurostat v Luxemburgu publikoval agregátne výsledky spracovania ECP za r. 1999 za všetky krajiny EÚ-15, kandidátske krajiny a krajiny EFTA. Podľa týchto výsledkov HDP na obyvateľa za SR v r. 1999 dosahoval cca 10 200 EUR (PPP), čo je 48,2 % priemeru krajín EÚ-15. Podľa našich prepočtov to v r. 1999 zodpovedalo hodnote 10 700 USD (PPP).

TABUĽKA 1 Ekonomická úroveň a porovnateľná cenová hladina SR v % priemeru EÚ

obdobie	HDP na obyvateľa podľa parity kúpnej sily (v % priemeru EÚ)		porovnateľná cenová hladina HDP (v % priemeru EÚ)	
<i>skutočnosť</i>				
1993	41,3		30,2	
1993–2001	45,8		34,3	
2000	47,7		36,4	
2001	48,5		36,9	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	49,3	49,5	35,6	38,6
2003	49,8	50,2	37,6	40,5
2004–2006	50,5	52,1	38,7	44,6
2007–2008	52,0	54,9	40,7	48,8
2004–2008	51,1	53,2	39,5	46,2
2008	52,5	55,5	41,2	49,7

GRAF 1 Ekonomická úroveň a porovnateľná cenová hladina SR (v % priemeru EÚ)

Relácia HDP na obyvateľa v SR k priemeru EÚ sa od roku 1993 (keď dosiahla len 41,3 %) zvyšovala pomerne rýchlym tempom s výnimkou „stabilizačného obdobia“ 1999–2001 (*tabuľka 1 a graf 1*).

V roku 2000 sa v dôsledku nižšieho tempa rastu HDP relatívna ekonomická úroveň SR voči EÚ-15 mierne zhoršila na 47,7 %. Avšak v r. 2001 pri značnom dočasnom spomalení ekonomického rastu v EÚ, sa relácia ekonomickej úrovne SR voči priemeru EÚ vrátila na cca 48,5 %. Podľa predbežných prepočtov dosiahol HDP na obyvateľa v roku 2001 cca 11 100 EUR (PPP), resp. 11 400 USD (PPP).

Podľa modelových výpočtov by ekonomická úroveň SR (HDP na obyvateľa) mohla vo variante 1 dosiahnuť v roku 2008 cca 52,5 % priemeru EÚ. V priaznivejšom variante 2 (pri vstupe do EÚ už v r. 2004) by bolo možné do r. 2008 dosiahnuť vyše 55,5 % priemeru EÚ. Vývoj ekonomickej úrovne SR v percentách priemeru EÚ od r. 1993 (s projekciou do r. 2008) znázorňuje *tabuľka 1 a graf 1*.

V medzinárodnom porovnaní sa spravidla používa HDP na obyvateľa v USD podľa parity kúpnej sily (PPP). Pri vstupe SR do EÚ v r. 2004 by tento ukazovateľ dosiahol v r. 2004 13 400 USD, v r. 2006 15 200 USD a v r. 2008 17 400 USD.

K hnacím silám reálnej konvergenie patrí o. i. rast otvorenosti ekonomiky, podporujúci znižovanie technologickej zaostalosti bez zhoršovania vonkajšej nerovnováhy.

Meranie otvorenosti ekonomiky podielom zahraničného obchodu (ZO) na HDP v statickom tvare môže byť však zavádzajúce, pretože takýto podiel závisí hlavne od rozmeru danej krajiny. Nemožno sa preto čudovať, že napr. v malom Estónsku (resp. i v ďalších kandidátskych krajinách) vysoký podiel ZO na HDP je spojený s nízkou ekonomickou úrovňou, kým v sebestačnejších veľkých ekonomikách (USA, Japonsko) menší podiel ZO neprekáža dosahovaniu nadpriemernej ekonomickej úrovne.⁵ Prikláňame sa preto k názoru, že z externých faktorov má väčší vplyv na reálnu konvergenciu prílev zahraničného kapitálu (Šmídková, 2001, s. 366–367).

V tejto súvislosti je treba uviesť na pravú mieru niektoré naivné predstavy o možnej rýchlejšej konvergencii ekonomickej úrovne. Podľa našich kvantifikácií dosiahnutie 60 % reálnej konvergenzie k EÚ pri tempách rastu HDP v SR (podľa lepšieho variantu 2) cca 5 % a v EÚ 2,8 % potrvá približne 13 rokov. Ak by sa konvergencia na 60 % priemeru EÚ mala skrátiť napr. na 4 roky, musel by HDP v SR (v stálych cenách) rásť ročným tempom vyše 8,5 %, čo je v skutočnosti nemožné.

Úroveň Nemecka je v súčasnosti cca 5–6 % nad priemerom EÚ. Aj pri maximálnom (bez narušovania rovnováhy) tempe rastu HDP v SR cca 5,2 % ročne by bolo možné dosiahnuť 100 % priemernej úrovne EÚ za 30 rokov a úroveň Nemecka za 33 rokov. Ak by sme chceli úroveň Nemecka dosiahnuť za 10 rokov, musel by HDP v SR rásť fantastickým tempom cca 12 % ročne (v stálych cenách).

Na druhej strane treba uviesť, že v prípade vstupu dnes vytypovaných 10 kandidátskych krajín do EÚ (t. j. ČR, SR, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko, Malta a Cyprus) by sa ekonomická úroveň priemeru EÚ na obyvateľa znížila približne o 9 %. V tomto prípade by ekonomická úroveň SR mohla dosiahnuť v roku 2008 nie iba 55,5 %, ale až približne 61 % budúcej úrovne priemeru EÚ-25. Prepočty ekonomickej úrovne vo vzťahu k priemeru rozšírenej EÚ budú dôležité pre nové členské krajiny napr. pri určovaní nárokov na čerpanie štrukturálnych fondov EÚ.⁶

2. Nominálna konvergencia – približovanie cenovej hladiny SR k priemeru EÚ

Nominálna konvergencia ekonomík kandidátskych krajín k priemeru EÚ sa v širšom koncepte posudzuje podľa tzv. maastrichtských kritérií; tými sú: (1) znižovanie rozpočtových deficitov a objemov verejných dlhov pod stanovené normy, (2) dodržiavanie určitých relácií v miere inflácie a úrokových sadzbách, (3) stabilizácia menového kurzu. Vývoj týchto veličín vo svojom súhrne ovplyvňuje *približovanie porovnateľnej cenovej hladiny k priemeru EÚ*. Na túto veličinu a na jej súvislosť s reálnou konvergenciou sústreďujeme pozornosť v tejto časti článku.

Podľa výsledkov posledného ECP bola v r. 1999 porovnateľná cenová hladina HDP SR na úrovni 33,5 % cenovej hladiny priemeru EÚ-15. To zároveň znamená, že koeficient ERDI (kurzová odchýlka vyjadrená ako pomer nominálneho a reálneho kurzu meny) SKK voči EUR bola takmer

⁵ Vhodnejšou mierou otvorenosti ekonomiky by mohla byť relácia podielu ZO na HDP v porovnaní s priemerným podielom ZO v skupine krajín s porovnateľným počtom obyvateľstva (napr. SR vs. Fínsko, Dánsko, Írsko, Nórsko, Chorvátsko).

⁶ Nadhodnocovanie rýchlosti konvergenzie ekonomickej úrovne sa vyskytuje aj v iných kandidátskych krajinách. Napr. v Maďarsku podľa Obchodnej rady pre maďarskú integráciu do EÚ (HEBC), združujúcej vrcholných predstaviteľov nadnárodných spoločností pôsobiacich v Maďarsku, by ekonomická úroveň Maďarska mala v r. 2015 dosiahnuť priemernú úroveň EÚ (pozri Hospodárske noviny, 24. 7. 2002, s. 10). V Maďarsku v r. 2001 úroveň HDP na obyvateľa v PPP dosahovala cca 50 % EÚ. Aj za predpokladu, že ekonomická úroveň priemeru EÚ klesne po vstupe 10 kandidátskych krajín cca o 9 %, pri realistickom odhade rastu HDP na obyvateľa v EÚ-25 tempom 2,8 % by HDP na obyvateľa v Maďarsku na dosiahnutie úrovne EÚ v r. 2015 musel rásť 14 rokov priemerným tempom 7,4 % ročne, čo je len ťažko predstaviteľné.

3,0 (2,988), čo je mimoriadne vychýlená hodnota. Podľa nej reálna kúpna sila 1 eura bola v r. 1999 nie 44,12 Sk (nominálny kurz), ale len 14,77 Sk (podľa PPP). Inými slovami povedané, ak občan SR vycestoval do krajín EÚ, kúpna sila jeho peňazí sa znižovala v priemere trojnásobne.

Pre koeficient ERDI a porovnateľnú cenovú hladinu platia v nadväznosti na PPP definovanú rovnicou (1) tieto vzťahy:

$$d_t = r_t / s_t \quad (3)$$

$$c_t = 100/d_t \quad (4)$$

kde d_t je koeficient ERDI pre paritu kúpnej sily meny danej krajiny k referenčnej mene (v našom prípade SKK voči EUR) v roku t ,
 r_t je nominálny kurz meny danej krajiny k referenčnej mene (kurz SKK/EUR) v roku t ,
 s_t je parita kúpnej sily (SKK voči EUR) v roku t ,
 c_t je porovnateľná cenová hladina HDP v danej krajine (SR) vyjadrená v percentách k cenovej hladine referenčnej krajiny (priemeru EÚ) v roku t .

Ako vyplýva z *tabuľky 1* i *grafu 1*, cenová hladina SR v percentách priemeru EÚ sa od veľmi nízkej úrovne 30,2 % v roku 1993 prevažne zvyšovala. Výnimku tvoria roky 1998 a najmä 1999, keď cenová úroveň SR dočasne klesala, a to predovšetkým v dôsledku vtedajšej depreciaácie kurzu SKK.

Existuje významná *štatistická závislosť porovnateľnej cenovej hladiny od ekonomickej úrovne danej krajiny*. Regresná analýza za 28 krajín OECD (bez Islandu a Luxemburska) podľa údajov z ECP 1999 potvrdila túto závislosť s nasledujúcimi výsledkami:

$$c_i = 16,28 + 0,793 y_i^s + u_i \quad (5)$$

(1,74) (8,08)

$$R^2 = 0,715, R = 0,846, i = 1, 2, 3..., 28$$

kde c_i je porovnateľná cenová hladina HDP v krajine i (v percentách priemeru EÚ-15 v r. 1999),

y_i^s je HDP na obyvateľa podľa PPP v krajine i (v percentách priemeru EÚ-15 v r. 1999),

u_i je rezíduum regresie (odchýlka skutočných hodnôt c_i od teoretických hodnôt z regresie).

V zátvorkách sú hodnoty t -testu na odhady koeficientov rovnice.

Hodnoty c_i a y_i^s za 28 krajín OECD podľa ECP 1999 sú uvedené v *tabuľke 2* a na *grafe 2* spolu s priamkou spájajúcou teoretické hodnoty $c_i - u_i$ vyplývajúce z regresie podľa rovnice (5).

Regresnú analýzu závislosti c_i od y_i^s sme vykonali aj za 21 európskych štátov OECD (bez Islandu a Luxemburska). Vzhľadom na ekonomicky kompaktnejší súbor sme podľa očakávania získali v porovnaní s rovnicou (5) odhady, ktoré sú štatisticky ešte významnejšie:

$$c_i = 3,90 + 0,941 y_i^s + u_i \quad (6)$$

(0,50) (11,27)

$$R^2 = 0,870, R = 0,933, i = 1, 2, 3..., 21$$

Vzhľadom na vysokú štatistickú významnosť koeficientu 0,941 a nízku významnosť konštanty rovnica (6) približne vyjadruje závislosť c_i od y_i^s v pomere 1:1 s vysokou koreláciou 93,3 %.

K podobným výsledkom dospeli napr. Čihák a Holub (2001, ss. 331–332), hoci ich regresná analýza za rok 1999 je založená na extrapolácii údajov ECP z roku 1996 a týka sa čiastočne odlišného súboru krajín. Citovaný článok podáva aj teoretické odôvodnenie empiricky získaných výsledkov závislosti cenovej hladiny od HDP na obyvateľa v pomere zhruba 1:1, a to v súlade so známym Balassovým-Samuelsonovým modelom. Prikláňame sa tiež k názoru (Čihák – Holub, 2001), (Frait – Komárek, 2001), že cenová hladina nemusí byť nevyhnutne proporcionálna s úrovňou HDP na obyvateľa, pretože na ňu pôsobi aj rad ďalších faktorov.

Regresná analýza zároveň ukázala (za 21 európskych krajín OECD), že SR a ČR majú najvyššie odchýlky od tejto všeobecnej závislosti, v prípade SR je to záporná odchýlka približne 16 percentných bodov. Konkrétne: cenová hladina v SR by mala dosahovať nie 33 % priemeru EÚ, ale teoreticky 49 %, čo by zodpovedalo reálnej ekonomickej úrovni SR. Ceny v SR by teda mali byť podľa toho o 48 % vyššie ($49 : 33 = 1,48$). Analýza príčin takej vysokej odchýlky naznačuje, že zaostávanie cenovej hladiny SR za EÚ je okrem nižšej úrovne HDP na obyvateľa spôsobené aj ďalšími vplyvmi, ku ktorým patrí:

- nižšia konkurenčná schopnosť v porovnaní s vyspelými krajinami,⁷
- pretrvávajúce regulácie cien viacerých výrobkov a služieb,
- nižšie ceny verejných služieb (zdravotníctvo, školstvo atď.),
- nižšie ceny domácich vstupov do výroby,
- deformácie niektorých cenových relácií,
- dlhodobý vysoký deficit bežného účtu platobnej bilancie,
- nedostatočný prílev zahraničného kapitálu.

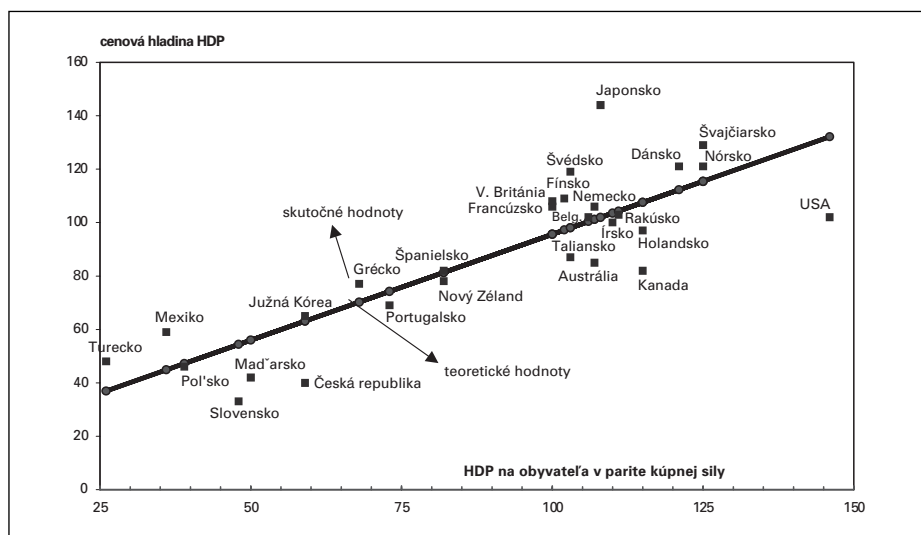
Posledné dva vplyvy pôsobia na znehodnotenie kurzu meny. To zároveň vedie okrem iného k zníženiu porovnateľnej cenovej hladiny voči obchodným partnerom.

Modelové kvantifikácie ukázali, že relácia komparatívnej cenovej hladiny v SR k priemeru EÚ sa zvýšila z 33,5 % v r. 1999 na 36,4 % v r. 2000 a na 36,9 % v r. 2001. Treba očakávať ďalší rast tejto relácie, okrem iného v závislosti od vstupu do EÚ, a to do r. 2008 na 41,2 % vo variante 1, resp. na 49,7 % vo variante 2 (pozri *tabuľku 1*), čo by znamenalo zníženie koeficientu ERDI aspoň na približne 2,0.

Približovanie cenovej hladiny k priemeru EÚ je pochopiteľne spojené s rýchlejším rastom cien domácej produkcie v SR oproti EÚ. Pokiaľ ide o spotrebiteľské ceny, ich rýchlejší rast by podľa konvergenčných scenárov mal byť kompenzovaný rýchlejším rastom nominálnych miezd, čo by vytváralo priestor na ďalší rast reálnych miezd v súlade s predpokladaným

⁷ Nejde tu o nižšiu konkurenčnú schopnosť vyplývajúcu z nižšej kvality, horšieho vzhľadu výrobkov a pod., pretože tieto faktory sú už zohľadnené v porovnateľnej cenovej hladine pri prepočtoch jednotlivých cien skupinou nezávislých (hlavne západoeurópskych) odborníkov v medzinárodných porovnávacích projektoch. Máme tu na mysli nižšiu konkurenčnú schopnosť spôsobenú nedostatočnou propagáciou výrobkov, nedostatočnými kontaktmi so zahraničnými partnermi, nedôveru zahraničia voči akýmkoľvek (i kvalitným) výrobkom z bývalých socialistických krajín a podobne.

GRAF 2 Závislosť cenovej hladiny od ekonomickej úrovne krajiny
EU-15 = 100, 1999

rýchlejším rastom produktivity práce. Pritom približovanie nominálnych miezd k úrovni EÚ je súčasťou nominálnej konvergencie.

Modelové kvantifikácie tiež ukázali, že nominálna konvergenca môže v rokoch 2002–2008 prebiehať rýchlejšie ako reálna konvergenca (pozri graf 1). Oba procesy sú síce v podstate paralelné vzhľadom na závislosť medzi HDP na obyvateľa v PPP a porovnateľnou cenovou hladinou HDP, avšak pri pôsobení ďalších vplyvov sú možné i značné odchýlky od tejto závislosti v čase i priestore.

Graf 2 okrem základných závislostí cenovej hladiny od ekonomickej úrovne a odchýlok od tejto závislosti názorne ukazuje veľkú vzdialenosť SR a ďalších kandidátskych krajín od „jadra EÚ“. Od južného krídla EÚ je táto vzdialenosť zhruba polovičná; ukazuje aj značný predstih ekonomickej úrovne USA od „jadra EÚ“.

Je aj pozoruhodné, že priamka spájajúca teoretické hodnoty na grafe 2 pôsobí ako istý magnet na skutočné hodnoty, má tendenciu ich „priťahovať“. V krajinách s najvyššou mínusovou odchýlkou sa od r. 1999 do r. 2001 porovnateľná cenová hladina (CPL) v percentách priemeru EÚ v USA zvýšila zo 102 na 108 %, v Kanade z 82 na 86 %, v ČR zo 40 na 44 % a v SR z 33 na 37 %. (K zvýšeniu medzinárodne porovnateľnej cenovej hladiny CPL pritom došlo v dôsledku relatívneho zvýšenia domácich cien, príp. i spevnenia kurzu meny). Na druhej strane v krajinách s najvyššou plusovou odchýlkou došlo k opačnému pohybu, keď CPL sa znížila v Japonsku zo 144 na 136 % a podobne i vo Švédsku a Švajčiarsku. Tento pohyb pôsobí hlavne dlhodobo, pričom na CPL pôsobia aj ďalšie vplyvy – sú to najmä saldá platobnej bilancie a pôsobenie nástrojov menovej politiky, čo má však skôr vplyv v kratšom období (v r. 2002 napr. oslabenie kurzu USD oproti euru alebo posilňovanie kurzu CZK oproti SKK a ďalším menám).

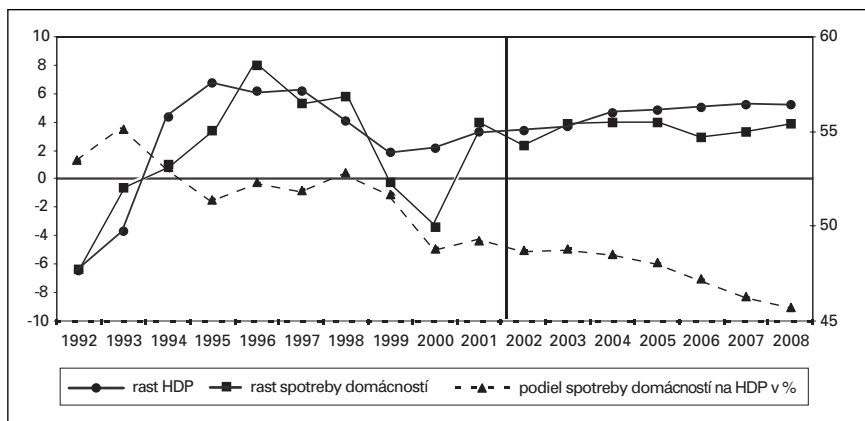
TABULKA 2 Ekonomická úroveň, cenová hladina a kurzová odchýlka
(priemer EÚ-15 = 100, rok 1999)

krajina	HDP na obyvateľa v PPP	porovnateľná cenová hladina HDP	kurzová odchýlka ERDI voči euru v %
skupina V4			
Slovensko	48	33	300
Česká republika	59	40	250
Maďarsko	50	42	236
Poľsko	39	46	220
Európska únia			
Dánsko	121	121	83
Írsko	110	100	114
Holandsko	115	97	103
Rakúsko	111	103	97
Belgicko + Luxembursko	106	102	98
Nemecko	107	106	94
Švédsko	103	119	84
Fínsko	102	109	94
Veľká Británia	100	108	93
Francúzsko	100	106	94
Taliansko	103	87	114
Španielsko	82	82	122
Portugalsko	73	69	145
Grécko	68	77	129
ďalšie krajiny OECD			
Nórsko	125	121	83
Švajčiarsko	125	129	78
Nový Zéland	82	78	129
Južná Kórea	59	65	155
Mexiko	36	59	168
Turecko	26	48	208
USA	146	102	98
Kanada	115	82	122
Austrália	107	85	118
Japonsko	108	144	69

3. Vývoj HDP a zložiek jeho použitia

V r. 1993–2001 SR dosiahla priemerný reálny rast HDP 3,5 % ročne (*tabuľka 3*). Po rozdelení ČSFR došlo v r. 1993 k poklesu HDP v SR o 3,7 %, v ďalších rokoch 1994–1998 sa ročné tempá rastu pohybovali medzi 4,1 % a 6,7 %, dosahovali sa však za cenu značnej vonkajšej i vnútornej nerovnováhy. V rokoch 1999–2000 sa v SR uplatňovala reštriktívna makroekonomická politika v úsilí o zmiernenie nerovnováhy, čo viedlo k spomaleniu reálneho rastu HDP na 1,9 % a 2,2 %. V r. 2001 sa mal naštartovať väčší (ale pritom rovnovážny) ekonomický rast. Ukázala sa však nedostatočná účinnosť doterajších stabilizačných opatrení, keď už nie príliš vysoké tempo rastu HDP (3,3 %) sprevádzalo značné zhoršenie vonkajšej i vnútornej nerovnováhy. Zrýchlenie rastu HDP v r. 2001 oproti roku 2000 (*tabuľka 3* a *graf 3*) sa dosiahlo vďaka výraznému rastu všetkých hlavných zložiek domáceho dopytu.

GRAF 3 Reálny rast HDP a spotreby domácností (v %)

Ako vyplýva z *tabuľky 3*, v rokoch 2004–2006 by sa reálny rast HDP mohol zrýchliť na 4,8 % a v rokoch 2004–2008 na cca 5 %, pričom v rokoch 2007–2008 by mohol rast dosiahnuť až 5,2 %, čo možno považovať v daných podmienkach za maximálne možné tempo rastu HDP *bez podstatného zhoršenia makroekonomickej rovnováhy*. Na porovnanie uvádzame, že v prípade neskoršieho vstupu (variant 1) by celkový rast bol v období 2004–2008 len 4 % ročne.

V domácom použití HDP má najväčší podiel *spotreba domácností* (52,8 % v r. 1998). V dôsledku makroekonomickej reštrikcie tento podiel klesol v r. 2001 na necelých 49,2 % (*tabuľka 3*). V súlade s podmienkami rovnovážneho rastu aj v období rokov 2004–2008 by mala spotreba domácností rásť pomalšie ako HDP, a to tempom 4,4 % (pri nevstúpení len 3,4 % ročne).

Podiel *spotreby vlády* na HDP v r. 2001 dosahuje cca 19,6 %; aj tento podiel by mal klesať, a to do r. 2008 na 16,1 %.

Podiel *hrubej tvorby fixného kapitálu* na HDP v bežných cenách (miera investícií) dosiahol v r. 2001 34,6 %, čo je podstatne viac ako vo väčšine krajín OECD. Vzhľadom na rýchlejší rast investícií oproti HDP by tento podiel po poklese v r. 2002 na cca 31 % mal do r. 2008 ďalej klesnúť

TABUĽKA 3 Tempo rastu HDP a produktivity práce (v %)

obdobie	reálny rast HDP v stálych cenách		reálny rast súhrnnej produktivity práce	
<i>skutočnosť</i>				
1993	-3,7		-2,0	
1993–2001	3,5		4,1	
2000	2,2		3,7	
2001	3,3		2,3	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	3,0	3,4	2,4	2,7
2003	3,2	3,7	2,2	2,6
2004–2006	3,7	4,8	2,5	3,5
2007–2008	4,4	5,2	3,1	3,9
2004–2008	4,0	5,0	2,7	3,7
2008	4,7	5,2	3,4	3,9

TABULKA 4 Tempo rastu spotreby domácností a tvorby fixného kapitálu (v %)

obdobie	tvorba hrubého fixného kapitálu		konečná spotreba domácností	
<i>skutočnosť</i>				
1993	-5,4		-0,6	
1993–2001	4,7		2,6	
2000	-0,7		-3,4	
2001	11,6		4,0	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	6,2	6,8	3,2	3,5
2003	4,5	5,8	3,2	3,4
2004–2006	2,7	4,6	3,3	4,3
2007–2008	4,9	5,1	3,5	4,5
2004–2008	3,6	4,8	3,4	4,4
2008	5,2	5,0	3,5	4,5

na cca 27–29 %. Pritom pri relatívne vyšších cenách fixných investícií oproti HDP (v PPP) by miera investícií SR v SKK 29 % HDP predstavovala v eurách len cca 20–24 % HDP, čo je s ostatnými krajinami OECD už lepšie porovnateľné.

4. Zahraničný obchod a vonkajšia rovnováha

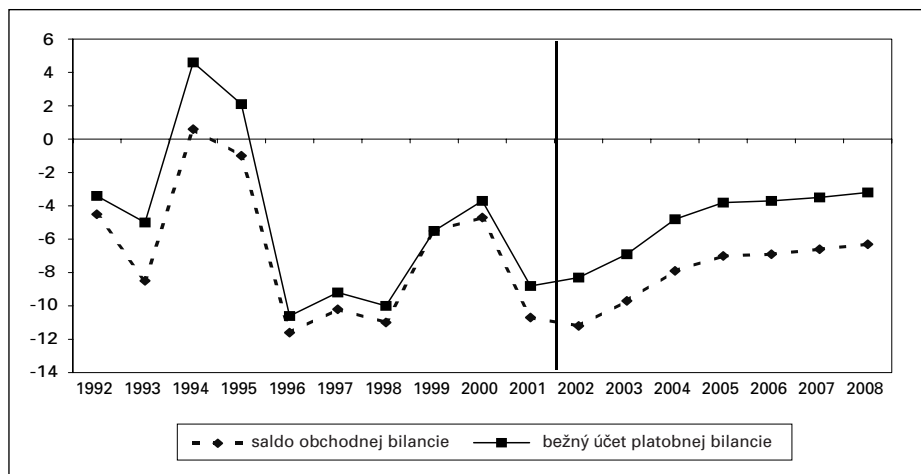
Vývoz SR v bežných cenách rástol v r. 1993–2001 priemerným ročným tempom 13 %, kým dovoz rástol vyšším priemerným tempom 14,3 %. Táto disproporcia sa v uvedenom období prejavila vo vysokom deficite obchodnej bilancie v priemere až -7 % HDP ročne a ďalej i v deficite bežného účtu platobnej bilancie v priemere až -5,1 % (tabuľka 5 a tabuľka 6). Je to najmä dôsledok nevyhovujúcej štruktúry ekonomiky s nedostatočnou exportnou výkonnosťou a vysokou dovoznou náročnosťou.

V dôsledku recesie svetovej ekonomiky (a najmä ekonomiky krajín EÚ), ako aj nedostatočnej konkurencieschopnosti ekonomiky SR došlo v r. 2001 k značnému spomaleniu rastu vývozu SR v bežných cenách na 11,3 %. Pri

TABULKA 5 Tempo rastu vývozu a dovozu v bežných cenách (v %)

obdobie	vývoz v bežných cenách		dovoz v bežných cenách	
<i>skutočnosť</i>				
1993	-7,4		-1,2	
1993–2001	13,0		14,3	
2000	29,5		25,9	
2001	11,3		20,9	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	10,1	11,1	11,8	11,7
2003	13,9	14,8	11,2	11,9
2004–2006	11,2	12,5	9,7	10,9
2007–2008	11,3	11,8	10,8	11,2
2004–2008	11,3	12,2	10,1	11,0
2008	11,5	11,7	11,0	11,1

GRAF 4 Saldo obchodnej bilancie a bežného účtu platobnej bilancie (v % HDP)

súčasnom raste *dovozu* v b. c. o 20,9 % vznikol za r. 2001 vysoký *deficit obchodnej bilancie* 103,2 mld. Sk v bežných cenách (približne 10,7 % HDP). To sa premieňa do *deficitu bežného účtu* platobnej bilancie vo výške 84 mld. Sk, čo je 8,8 % HDP. Pritom za únosnú hranicu deficitu sa bežne považujú 4–5 % HDP. Čo je horšie, deficit uvedeného rozmeru nie je zatiaľ dlhodobo krytý prílevom zahraničného kapitálu. To by mohlo negatívne ovplyvniť devízové rezervy SR, zahraničnú zadlženosť, prípadne i kurz meny.

Modelové projekcie naznačujú, že pri naplnení predpokladov zvýšenia konkurencieschopnosti dôjde v rokoch 2004–2008 k čiastočnému zotaveniu rastu vývozu oproti r. 2001 priemerným tempom 12,2 %. Pritom by dovoz mal rásť o niečo pomalšie ako vývoz, takže deficit bežného účtu platobnej bilancie by sa mohol postupne zredukovať na 4,1 % HDP v rokoch 2004–2006 a na prijateľných 3,2 % HDP v r. 2008 (*tabuľka 6 a graf 4*).

TABUĽKA 6 Saldo obchodnej bilancie, bežného účtu platobnej bilancie a štátneho rozpočtu (v % HDP)

obdobie	saldo obchodnej bilancie		saldo bežného účtu platobnej bilancie		saldo štátneho rozpočtu	
<i>skutočnosť</i>						
1993	-8,5		-5,0		-5,9	
1993–2001	-7,0		-5,1		-3,8	
2000	-4,7		-3,7		-3,1	
2001	-10,7		-8,8		-4,6	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	-11,9	-11,2	-9,5	-8,3	-4,9	-4,7
2003	-10,6	-9,7	-8,0	-6,9	-5,1	-5,0
2004–2006	-8,5	-7,3	-6,1	-4,1	-4,6	-4,2
2007–2008	-7,4	-6,4	-4,9	-3,4	-3,8	-3,1
2004–2008	-8,1	-6,9	-5,6	-3,8	-4,3	-3,8
2008	-7,3	-6,3	-4,6	-3,2	-3,7	-3,1

TABULKA 7 Miera inflácie a vývoj relácie mzdy k produktivite (ročné tempá rastu v %)

obdobie	miera inflácie podľa indexu spotrebiteľských cien		relácia nominálnej mzdy a produktivity práce	
<i>skutočnosť</i>				
1993	23,2		20,8	
1993–2001	10,5		7,6	
2000	12,0		2,7	
2001	7,3		5,8	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	5,0	3,8	6,0	5,3
2003	8,9	6,1	8,7	6,5
2004–2006	6,1	6,7	5,3	5,5
2007–2008	5,9	5,7	5,5	5,9
2004–2008	6,0	6,3	5,4	5,6
2008	6,4	5,9	5,9	5,8

5. Vývoj inflácie a priemerných miezd

Miera inflácie podľa CPI dosiahla v r. 2001 7,3 %. V roku 2002 sa očakáva výrazné zníženie inflácie na 3,8–5,0 %, najmä v dôsledku „odloženia“ nevyhnutných deregulácií cien. Tie sa však budú musieť realizovať v r. 2003, keď sa inflácia znova zvýši podľa variantu 2 na cca 6,1 % (tabuľka 7).⁸

V rokoch 2004–2006 modelové prepočty (variant 2) ukazujú, že inflácia ďalej vyzrastie na cca 6,7 % okrem iného preto, že v období krátko po vstupe do EÚ nevyhnutne dôjde k dočasnému zrýchleniu rastu cien potravín, ďalších tovarov krátkodobej spotreby a služieb.⁹ Po roku 2006 by sa mala inflácia postupne znižovať na úroveň štandardnú vo vyspelých ekonomikách (s prechodným opätovným zrýchlením v r. 2008 v dôsledku odloženého zvýšenia niektorých spotrebných daní v súlade so štandardmi EÚ).

Analýza a predikcia vývoja miezd v SR vychádza z elasticít odhadnutých regresnou analýzou za obdobie 1993–2000 s prihliadnutím na predpokladané prínosy a náklady integrácie. Uvedené elasticity ukazujú, že:

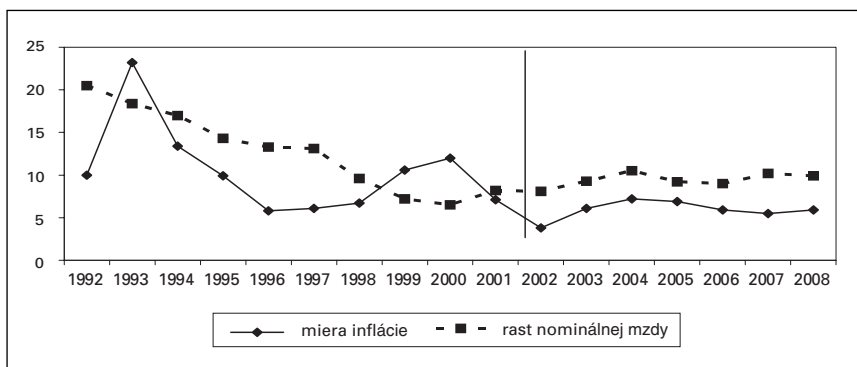
- zvýšenie produktivity práce o 1 % viedlo k rastu nominálnej mzdy o 1,93 %,
- zvýšenie spotrebiteľských cien o 1 % viedlo k rastu nominálnej mzdy o 0,25 %,
- zvýšenie miery nezamestnanosti o 1 % viedlo k poklesu nominálnej mzdy o 0,21 %.

Relatívne nízky vplyv cenového indexu ukazuje, že v podmienkach SR dochádzalo k inflačnému rastu nominálnych miezd len v obmedzenej miere, a to zďaleka nezodpovedalo „bonifikačnému“ pomeru 1:1. Skutočný a projektovaný rast nominálnej a reálnej priemernej mzdy je uvedený v ta-

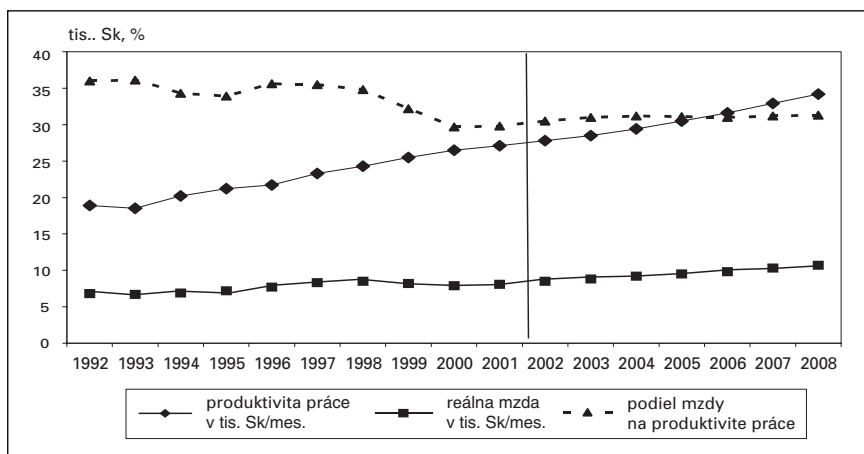
⁸ V tabuľke 7 okrem štandardnej miery inflácie podľa CPI uvádzame aj reláciu rastu nominálnej mzdy k rastu produktivity práce v stálych cenách. Ak táto relácia presahuje mieru inflácie, ukazuje to na inflačné pôsobenie nadmerného rastu miezd.

⁹ Podrobnejší rozklad vplyvu rastu niektorých cien pri vstupe do EÚ v jednotlivých skupinách výdavkov obsahuje štúdia (kolektív, 2002, ss. 163–170).

GRAF 5 Vývin miery inflácie a nominálnej mzdy (tempá rastu v %)

GRAF 6 Produktivita práce a reálna mzda (hodnoty v s. c. roku 1995, v tis. Sk mesačne)

bulke 8 a aj v grafe 5 (nominálna mzda v porovnaní s infláciou) a v grafe 6 (reálna mzda v porovnaní s produktivitou práce).

V priemere za roky 1993–2000 nominálna mzda rástla v SR ročným tempom 11,8 %, spotrebiteľské ceny tempom 10,5 %. Reálna mzda v rokoch 1993–2001 rástla priemerným tempom len 1,2 % ročne.

Nízkou mzdovou úroveň v SR dokumentuje aj fakt, že reálna priemerná mzda (v metodike národných účtov) v SR dosahuje malý podiel reálneho objemu produktivity práce (HDP na pracovníka). Tento podiel sa v rokoch 1992–1998 pohyboval okolo 35 % (graf 4), avšak v rokoch 1999–2000 výrazne klesol pod 30 %. To vlastne znamená, že z reálnej hodnoty tovarov a služieb, ktorú priemerný pracovník v SR vytvára, dostane formou (hrubej) mzdy len cca 30 %, čo ešte podlieha nemalému zdaneniu. Na porovnanie vo vyspelých krajinách tento podiel dosahuje 50 % i viac.

Projekcie podľa konvergenčných scenárov ukazujú, že po zohľadnení všetkých významných vplyvov by sa *nominálna priemerná mzda* mala zvýšiť v roku 2006 oproti roku 2001 zhruba 1,55-krát a do konca roka

TABULKA 8 – Nominálna a reálna priemerná mzda (tempá rastu v %)

obdobie	nominálna mzda		reálna mzda (deflovaná CPI, v s.c. k 1. 1. 1996)	
<i>skutočnosť</i>				
1993	18,4		-3,9	
1993–2001	11,8		1,2	
2000	6,5		-4,9	
2001	8,2		1,0	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	8,6	8,1	3,4	4,1
2003	11,1	9,3	2,0	3,0
2004–2006	7,8	9,6	1,6	2,7
2007–2008	8,8	10,0	2,7	4,1
2004–2008	8,2	9,7	2,1	3,2
2008	9,6	9,9	3,0	3,8

2008 až *1,88-krát* (na cca 23 300 Sk). Ak sa v rokoch 2001–2003 predpokladá jej rast v priemere 8,5 % ročne, v rokoch 2004–2008 by mala rásť tempom 9,7 % ročne (pri neskoršom vstupe do EÚ len 8,2 % ročne). Pri tom relácia rastu nominálnej mzdy k produktivite práce by sa mala udržať na súčasnej úrovni 5,8 %, čo je menej ako priemerná inflácia (*tabuľka 7*).

Reálna mzda po dvoch rokoch poklesu a nepatrnom vzraste v r. 2001 by mohla až do roku 2004 rásť priemerne *ročne okolo 3 %*, avšak v rokoch 2005–2006 by sa jej rast spomalil (v dôsledku vyššej inflácie) asi na *2 % ročne*. Od roku 2007 by sa jej rast mohol pohybovať okolo *4 % ročne*.

Tieto tempá rastu reálnych miezd sú pritom v dobrom súlade s rastom produktivity práce, takže neohrozujú makroekonomickú rovnováhu.

Udržanie rastu nominálnych i reálnych miezd na zatiaľ nie príliš vysokých tempách je totiž potrebné na dosiahnutie výraznejšieho rastu konkurencieschopnosti SR, čo je hlavnou podmienkou na udržateľný a potrebný rast ekonomiky, relatívne vysoký až 5 %.

Pripomeňme si, že tzv. hospodársky zázrak v Západnom Nemecku v 50. rokoch (kancelár Ludwig Erhardt) bol dosiahnutý hlavne striktným dodržiavaním zdržanlivosti v raste miezd, čo sa napokon vyplatilo, keď neskôr ekonomika Nemecka (aj po pripojení zaostávajúcej NDR) dosiahla úroveň 106,5 % priemeru EÚ (podľa ECP 1999) a jej úroveň miezd je iba vzdialeným snom pre všetky kandidátske krajiny.

6. Vývin zamestnanosti a nezamestnanosti

Na analýzu a predikciu vývinu zamestnanosti sa použil ekonometrický makromodel, ako aj odhadované významné efekty vstupu SR do EÚ. Východiskom modelových prepočtov bola funkcia dopytu po práci v SR (ako objemový faktor dopytu bol použitý HDP v stálych cenách a ako cenový faktor dopytu cena práce, t. j. reálna mzda). Ekonometrická analýza údajov za roky 1993–2000 ukázala, že v podmienkach SR *zvýšenie HDP o 1 % vedie k zvýšeniu zamestnanosti o 0,208 %, zvýšenie reálnej mzdy o 1 % vedie k zníženiu zamestnanosti len o 0,036 %*.

TABUĽKA 9 Prírastok zamestnanosti a nezamestnanosti v SR

ukazovateľ	1993–2001 [tis. osôb]			% z celku
	1993	2001	zmena 2001–1993	
počet zamestnaných	2 192,0	2 122,7	–69,3	35
počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva (EAO)	2 490,8	2 619,4	+128,6	65
počet nezamestnaných	298,8	496,7	+198,9	100

Dopytová funkcia trhu práce v SR ďalej predpokladala kladný vplyv prílevu zahraničného kapitálu a záporný vplyv reštrukturalizácie a substitúcie práce kapitálom na zamestnanosť.

Zamestnanosť v SR v období 1993–2001 klesala priemerným tempom 0,55 % ročne. Tento pokles sa najviac prejavil v roku 1994 (–3,7 %) a v roku 1999 (–3 %). Počas skúmaných 9 rokov došlo k rastu zamestnanosti len v rokoch 1995–1996 (v období maximálneho rastu HDP) a potom v roku 2001 (pri zrýchlení rastu HDP i prílevu zahraničného kapitálu).

Pokles zamestnanosti v SR bol však len druhoradým zdrojom rastu nezamestnanosti. Jej *hlavným faktorom bol enormný rast počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva (EAO)*, t. j. ponuky práce definovanej počtom obyvateľstva v produktívnom veku a pracujúcich v poproduktívnom veku (pozri tabuľku 9).

Ako vyplýva z *tabuľky 9*, až 65 % z prírastku nezamestnanosti ide na vrub prírastku počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva (EAO), ktorý v období 1993–2001 rástol v priemere až o 0,63 % ročne. To je podstatne viac ako v krajinách EÚ (kde sa pohybuje v priemere okolo 0,1 %–0,2 %) a aj v krajinách V4 (v Českej republike a Maďarsku je prírastok EAO blízky nule, a dokonca i v Poľsku sa pohybuje len v rozmedzí 0,1 %–0,2 %).

Nadmerný rast EAO v SR je dôsledkom problematickej politiky štátnej podpory pôrodnosti, ktorú využíva hlavne obyvateľstvo rómskeho pôvodu. To sa však už nedá v dohľadnom čase ovplyvniť, pretože teraz dorastajú do produktívneho veku deti narodené pred 15 rokmi.

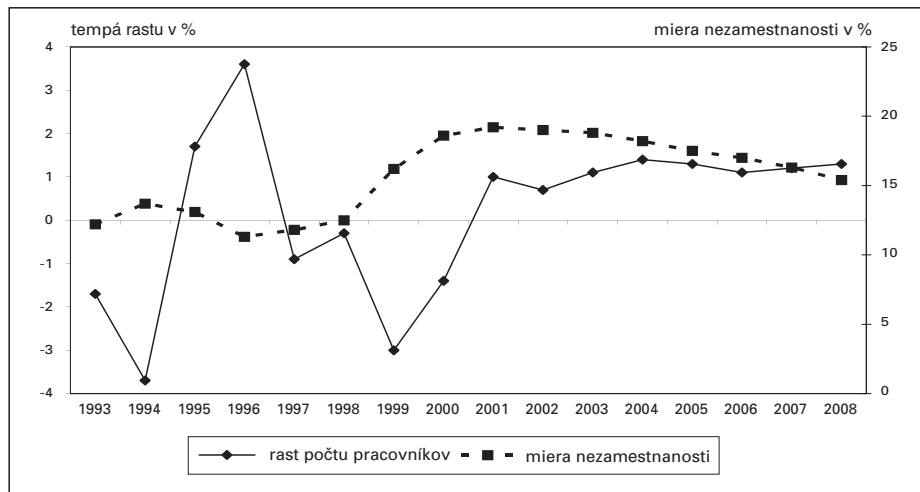
Kvantifikácia makroekonomických scenárov za pomoci využití aktuálnych informácií umožňuje projektovať vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti v SR v období r. 2002–2008. Ako vyplýva z *tabuľky 10*, vývoj zamestnanosti i pokles nezamestnanosti by mali byť v prípade vstupu SR do EÚ (variant 2) lepšie ako v prípade nevstupu do EÚ v prvej vlne prijímania za členov EÚ (variant 1).

Rýchlejší rast HDP v SR oproti priemeru EÚ by okrem iného mal viesť k istému *rastu zamestnanosti* v SR. Hlavne v odvetviach náročných na prácu má SR značné rezervy v pracovných silách. Negatívom však je, že nie sú primerane rozložené podľa regiónov.

V r. 2001 sa dosiahol (vzhľadom na rast HDP o 3,3 %) rast zamestnanosti o cca 1,0 % a podobným tempom by mohla zamestnanosť rásť (podľa modelových projekcií) i v r. 2002 a 2003.

Postupné zrýchlenie rastu HDP a prílevu zahraničného kapitálu v ďalších rokoch by mohli mierne zrýchliť rast zamestnanosti v r. 2004–2008 priemerným tempom až o 1,1, resp. o 1,2 % ročne (podľa variantu 1, resp. 2).

GRAF 7 Rast počtu pracujúcich a miera nezamestnanosti v %

V modelových projekciách sa pritom zohľadnili aj brzdiace vplyvy reštrukturalizácie a s ňou spojeného rastu produktivity práce a priemerných miezd.

Miera celkovej nezamestnanosti v percentách ekonomicky aktívneho obyvateľstva podľa VZPS dosiahla v r. 2001 19,2 % a všetky relevantné vplyvy nasvedčujú tomu, že táto vysoká miera nezamestnanosti v r. 2002–2003 klesne len nepatrne.

Modelové prepočty ukazujú, že v ďalších rokoch by malo dôjsť k postupnému znižovaniu miery nezamestnanosti do roku 2008 vo variante 1 na 15,9 % a vo variante 2 na 15,4 %. Scenáre o zvýšení nezamestnanosti v SR až na 30 % po vstupe do EÚ nemajú reálny základ.

Výraznejšiemu znižovaniu miery nezamestnanosti bráni okrem iného vysoký prírastok počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva v r. 2002–2008 v priemere o 0,52 % ročne v súlade s prognózou NÚP do r. 2006. Tento prírastok sa však postupne znižuje, čo spolu so zrýchlením prílevu zahraničného kapitálu a rastu HDP (najmä od r. 2004) umožňuje mierne znižovanie miery nezamestnanosti, zo súčasných cca 19 % na cca 15–16 % v r. 2008.

Vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti je znázornený na *tabuľke 10* a *grafe 7*.

7. Porovnanie konvergenencie českej a slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ

Ekonomická úroveň ČR a SR v čase rozdelenia ČSFR bola rozdielna. HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily predstavoval v roku 1993 v ČR cca 62,2 % a v SR 41,3 % priemeru EÚ,¹⁰ čo je rozdiel cca 21 bodov (*tabuľka 11*). V ďalšom vývoji do roku 1996 vzrástla ekonomická úroveň ČR až na 66,8 % a SR na 47,5 % priemeru EÚ, takže rozdiel medzi úrovňou ČR a SR sa len málo zmenil na cca 19 bodov.

TABUĽKA 10 Rast počtu pracujúcich a miera nezamestnanosti v % podľa VZPS

obdobie	rast (pokles) počtu pracujúcich, ročné tempá		miera nezamestnanosti u ekonomicky aktívneho obyvateľstva	
<i>skutočnosť</i>				
1993	-1,7		12,2	
1993–2001	-0,55		14,3	
2000	-1,4		18,6	
2001	1,0		19,2	
<i>projekcia</i>	variant 1	variant 2	variant 1	variant 2
2002	0,6	0,7	19,2	19,0
2003	1,0	1,1	19,0	18,8
2004–2006	0,8	1,3	18,0	17,6
2007–2008	1,1	1,2	16,3	15,9
2004–2008	1,0	1,25	17,3	16,9
2008	1,2	1,3	15,9	15,4

TABUĽKA 11 Vývin ekonomickej úrovne a cenovej hladiny v ČR a SR (v % priemeru EÚ)

obdobie	HDP na obyvateľa podľa PPP		porovnateľná cenová hladina	
	ČR	SR	ČR	SR
<i>skutočnosť</i>				
1993	62,2	41,3	30,0	30,2
1996	66,8	47,5	35,4	31,7
1999	58,6	48,2	40,0	33,5
2001	59,5	48,5	44,1	36,9
<i>projekcia</i>				
2003	61,5	50,2	49,6	40,5
2005	63,9	52,0	55,2	44,6
2008	68,6	55,5	64,5	49,7

V období od r. 1996 do r. 1999 došlo k pomerne výraznej recesii českej ekonomiky, ktorá sa prejavila v absolútnom poklese HDP v stálych cenách a vo výraznom poklese relácie ekonomickej úrovne ČR k priemeru EÚ až na 58,6 % v roku 1999. Makroekonomická nerovnováha, spojená s ďalšími problémami, si vynútila aj isté pribrzdzenie reálnej konvergenzie v SR. Na rozdiel od ČR tu však nedošlo k absolútnemu poklesu HDP, ale len k spomaleniu jeho rastu, takže relácia ekonomickej úrovne SR k priemeru EÚ sa v r. 1999 udržala na úrovni 48,2 %. Rozdielny vývoj oboch ekonomík viedol k zmierneniu rozdielu v ekonomickej úrovni, ktorý sa v reláciách k EÚ ustálil v r. 1999–2001 na úrovni cca 10–11 bodov.

Podľa modelových projekcií konvergenčných scenárov pre obe republiky (v oboch prípadoch podľa priaznivejších variantov 2) by vývoj ekonomickej úrovne ČR mal mať vyššie tempá ako v SR vzhľadom na viaceré výhody ekonomiky ČR (okrem iného výhodnejšia geografická poloha, lepšia infraštruktúra, vyšší prílev zahraničného kapitálu atď.). Do roku 2008 by ČR

¹⁰ Údaje o ekonomickej úrovni a porovnateľnej cenovej hladine pred rokom 1999 uvádzané v tomto článku sú len aproximatívne vzhľadom na viaceré metodické zmeny v ECP i v národných štatistikách.

preto mohla dosiahnuť cca 68,6 % priemeru EÚ-15, zatiaľ čo SR by dosiahla 55,5 %. Pri prepočte na úroveň rozšírenej EÚ-25 by sa tieto relácie v roku 2008 mohli zvýšiť v ČR na cca 75 % a v SR na 61 % (čo je rozdiel cca 14 bodov).

Porovnateľná cenová hladina (CPL) v ČR a SR bola v čase rozdelenia ČSFR zhruba rovnaká a predstavovala v roku 1993 len cca 30 % priemeru EÚ. Ďalší vývoj CPL bol v oboch republikách zhruba rovnomerný, pričom však nominálna konvergencia v SR bola znateľne pomalšia, a to najmä pre horší vývoj menového kurzu. Podľa predbežných výsledkov ECP 1999 predstavovala v roku 1999 cenová hladina v ČR 40,0 % priemeru EÚ, kým v SR len 33,5 % (rozdiel cca 6,5 bodu).

Do roku 2001 došlo v oboch republikách k pomerne výraznému rastu CPL, ktorý by mal podľa modelových projekcií pokračovať aj v ďalších rokoch. Pritom nominálna konvergencia v ČR by mala byť rýchlejšia najmä vzhľadom na predpokladané zhodnocovanie kurzu meny. V porovnaní s EÚ-15 by do r. 2008 mala CPL dosiahnuť v ČR cca 64,5 % a v SR 49,7 % (*tabuľka 11*). Po prepočte na priemer rozšírenej EÚ-25 by tieto relácie boli vyššie, a to v ČR cca 67,7 % a v SR 52,2 % (rozdiel cca 15,5 bodu). To by znamenalo, že koeficient ERDI (vo vzťahu k euru) by sa v ČR znížil z 2,5 v r. 1999 na 1,5 v r. 2008 a v SR z 3,0 v r. 1999 na cca 1,9 v r. 2008.

8. Záver

Vstup do EÚ je pre ďalší vývin ekonomiky SR nesporne najlepšou alternatívou. Nie je však vhodné podliehať jednostranným predstavám o spätosnosti vstupu a o tom, že vstup do EÚ prinesie len samé výhody. Napr. v prvých dvoch rokoch po vstupe treba očakávať rast cien potravín a tovarov krátkodobej spotreby s istými dosahmi na infláciu, reálne príjmy obyvateľstva atď. Iným príkladom negatívnych dosahov vstupu môžu byť značné náklady na uplatnenie legislatívy EÚ týkajúcej sa ochrany životného prostredia, bezpečnosti práce atď.

V makroekonomických dosahoch vstupu do EÚ prevládajú jednoznačne výhody, ako ukazujú výsledky modelových kvantifikácií dvoch variantov. Ich hlavné výsledky, čo sa týka vývoja relevantných ukazovateľov, možno zhrnúť v *tabuľke 12* a *tabuľke 13*.

Uvedené výsledky spracovania konvergenčných scenárov naznačujú, že včasný vstup SR do EÚ by mohol viesť k vyšším tempám makroekonomických ukazovateľov a životnej úrovne zhruba o 0,8–1,0 percentný bod ročne. Aj koncové hodnoty reálnej i nominálnej konvergencie by boli vo va-

TABUĽKA 12

	priemerné tempá rastu 2002–2008	
	variant 1 (vstup 2008)	variant 2 (vstup 2004)
HDP, v s. c.	3,63	4,54
produktivita práce, v s. c.	2,47	3,29
reálna priemerná mzda	2,27	3,30
spotreba domácností, v s. c.	3,34	4,13

TABUĽKA 13

	koncové hodnoty vybraných ukazovateľov v r. 2008	
	variant 1 (vstup 2008)	variant 2 (vstup 2004)
HDP na obyv., PPP, v % EÚ	52,5	55,5
porovnateľná cenová hladina, v % priemeru EÚ	41,2	49,7
saldo bežného účtu PB v % HDP	-4,6	-3,2
nominálny kurz SKK/EUR	50,1	41,5
miera nezamestnanosti v %	15,9	15,4

riante skoršieho vstupu do EÚ priaznivejšie. Z toho vyplýva, že vstup do EÚ v 1. vlne (r. 2004) by mal byť základnou politickou i ekonomickou prioritou SR.

LITERATÚRA

ČIHÁK, M. – HOLUB, T. (2001): Cenová konvergenca k EU – pár nezodpovedaných otázok. *Finance a úvér*, 2001, roč. 51, č. 6, ss. 331–349.

Eurostat (2001): *The European Comparison Programme: Aggregate-level Results for 1999*. Luxembourg, Eurostat, September 2001.

FRAIT, J. – KOMÁREK, L. (2001): Na cestě do EU: nominální a reálná konvergenca v tranzitivních ekonomikách. *Finance a úvér*, 2001, roč. 51, č. 6, ss. 314–30.

International Monetary Fund (2001): *The Road to EU Accession*. Washington, IMF, August 2001.

kolektív (2002): *Ekonomické a sociálne súvislosti vstupu SR do EÚ – prínosy a riziká*. Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava, 2002.

OECD (2002): *Main Economic Indicators*. Paris, OECD, February 2002.

ŠMÍDKOVÁ, K. (2001): Můžeme mít obojí? – Reálná a nominální konvergenca v období přílivu přímých zahraničních investic. *Finance a úvér*, 2001, roč. 51, č. 6, s. 364–376.

Štatistický úrad SR (2001): *Vybrané ukazovatele ekonomického vývoja SR v r. 1991–2000*. Bratislava, ŠÚSR, november 2001.

ŠUJAN, I. – ŠUJANOVÁ, M. (2000): Ekonometrická analýza vplyvov vybraných faktorov na zamestnanosť a nezamestnanosť v SR. *Ekonomický časopis*, 2000, č. 4, ss. 424–441.

ŠUJAN, I. – ŠUJANOVÁ, M. (2001): Czech and Slovak Economies on the Road towards the European Union. *Zborník referátov z konferencie SAV – UNESCO „Science for European Integration“*, Bratislava, október 2001.

VINTROVÁ, R. a kolektív (2002): *Sociální a ekonomické souvislosti integrace ČR do EU*. Praha, Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002.

SUMMARY

JEL Classification: C5, O5

Keywords: economic level – comparative price level – convergence to the EU average

Real and Nominal Convergence of the Slovak Economy to the European Union

Ivan ŠUJAN – Milota ŠUJANOVÁ – Institute of Slovak and World Economy, Slovak Academy of Sciences,
Bratislava (milotasujanova@seznam.cz)

The possible development of the real and nominal convergence of the Slovak economy to the EU average is here expressed by the alternative convergence scenarios worked out by the authors. These scenarios have been processed using both expert estimations and simulation applications of the authors' „SR-2001“ econometric macromodel.

The estimated results of the real and nominal convergence to the EU level by the authors have been used in Czech and Slovak governmental studies on the integration of both the Czech and Slovak economies to the EU. Entering the EU by 2004 seems to be the optimum scenario for Slovakia.